

Костенко О.В.

Інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України

Костенко В.В.

Інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України

ТРАНСКОРДОННА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ФІЗИЧНИХ І ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОВІРЧИХ ПОСЛУГ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

У статті проаналізовані практичні заходи, які вживає Європейський Союз з метою врегулювання правовідносин у галузі електронного підпису та електронних довірчих послуг. Досліджено результати проектів серії STORK з урахуванням проблем, що виникають в українському законодавстві з набранням чинності Законом України «Про електронні довірчі послуги».

Ключові слова: електронна ідентифікація, електронний підпис, електронні довірчі послуги, транскордонний режим.

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток інформаційних технологій, який людство переживає останніми роками, створив нові суспільні відносини. Це, у свою чергу, дало підґрунтя для нових правових, економічних, політичних, духовних, професійних та інших відносин, що суттєво зменшило соціально-демографічні, соціально-групові, соціально-професійні й інші бар'єри між суб'єктами правовідносин. Фактично відбулася революційна цифровізація людства, внаслідок якої кожен громадянин отримав можливість користуватися інформаційними технологіями й ресурсами. Тривалий період більшість інформаційних даних створювалася, використовувалася, зберігалася та поширювалася знеособлено без надійної електронної ідентифікації суб'єкта інформаційних відносин.

Ідентифікація користувача в інформаційно-технологічному просторі особливо затребувана, оскільки все більше цифрових ресурсів і послуг надаються персонально. Сьогодні єдиним способом електронної ідентифікації суб'єкта, який визначено законодавством, є застосування технології електронних підписів та електронних довірчих послуг. Однак неврегульованість співіснування різних правових систем і різна кваліфікація базових дефініцій у сфері електронних довірчих послуг і цифрового підпису в законодавстві різних країн, а також невизначеність їх правового визнання в транскордонному режимі нині є актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі питання правового регулювання електронних довірчих послуг висвітлено в працях Д. Горбенка, О. Потія, Ю. Гончарової, А. Єременко, Н. Михайлюка й інших авторів. Однак комплексні наукові дослідження стосовно використання електронних довірчих послуг у транскордонному режимі відсутні, а наявні лише описують загальні проблеми законодавства у сфері електронного підпису.

Постановка завдання. Метою статті є науковий аналіз правового регулювання нормативно-правової бази Європейського Союзу (далі – ЄС) у сфері електронного підпису й електронних довірчих послуг у транскордонному режимі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчить світова практика, створення або врегулювання правових норм для вирішення проблеми транскордонного визнання електронних довірчих послуг та електронних підписів може відбуватися за можливими правовими режимами:

– заснованими на міжнародних угодах (конвенціях) і/або на прямо застосовуваних міжнародних нормах;

– заснованими на комерційних угодах і/або загальній торговельній практиці;

– без спеціального міжнародного регулювання.

На міжнародному рівні роботи з правової стандартизації в галузі електронного обміну даними, торгівлі й електронного підпису здійснюються

одночасно різними інституціями, але суттєвого прогресу досягнуто ЄС.

У 2014 році в ЄС прийнято Регламент (ЄС) №910/2014 Європейського парламенту та Ради щодо електронної ідентифікації та трастових сервісів для електронних операцій на внутрішньому ринку та скасування Директиви 1999/93/ЄС (далі – Регламент, eIDAS) [1]. Регламент набрав чинності 1 липня 2016 року й нині є базовим нормативно-правовим документом, який створено як регуляторний акт, що впорядковує суспільні відносини, які розвиваються паралельно вдосконаленню інфраструктури відкритого ключа ЄС. У цьому випадку eIDAS є прикладом нормативно-правового акта для суміщеної правової системи, що ґрунтується на стандартах Міжнародної організації зі стандартизації (ISO) та національних законодавствах країн-членів ЄС.

Регламент наводить нові вимоги до забезпечення надійних електронних довірчих послуг між приватними організаціями, громадянами й державними органами в ЄС. Однією з ключових правових проблем упровадження Регламенту стала складність реалізації електронної ідентифікації як складового елемента електронних довірчих послуг.

Вирішення цієї проблеми покладено на проект STORK (Secure identity across borders linked) [2], метою якого є створення й упровадження єдиної загальноєвропейської системи електронної ідентифікації. Перша частина проекту STORK 1.0 складалась із 6 пілотних завдань:

- використання транскордонних електронних послуг (демонстраційний режим) через національні портали Австрії, Естонії, Німеччини, Португалії та частково Бельгії;

- безпечний «е-чат» між студентами й викладачами навчальних закладів через національні портали Австрії та Ісландії;

- е-мобільність студентів шляхом доступу до баз знань через портали вищих навчальних закладів Австрії, Естонії, Іспанії, Італії, Португалії;

- е-доставка для розвитку транскордонних механізмів безпечної «онлайн» доставки документів в Австрії, Естонії та Словенії;

- е-реєстрація місця проживання з метою спрощення внутрішньої міграції громадян країн-членів ЄС для фіксації нової адреси адміністраціями нової й базової країн;

- співпраця з Європейською комісією щодо систематизації послуг аутентифікації (European Commission Authentication Service) [3].

Наступний проект STORK 2.0 [4] спрямований на реалізацію чотирьох пілотних напрямів надання електронних послуг, а саме:

- e-Banking мав на меті дати можливість надання фізичним і юридичним особам країн-членів ЄС вільно користуватися послугами іноземних банків через їхні web-сервіси (відкривати банківські рахунки, робити фінансові операції);

- сервіс e-Health призначений для швидкого доступу до інформації, що зберігається закладах охорони здоров'я в країні пацієнта, що сприятиме зменшенню вартості й підвищенню якості лікувальних послуг шляхом залучення інформаційних технологій у разі направлення пацієнта на лікування в іншу країну;

- e-Learning спрямований на вивчення можливості побудови та запровадження системи міждержавної електронної освіти, а також створення Європейської зони вищої освіти (EHEA: European Higher Education Area);

- e-Government for Business має на меті організацією міждержавного доступу до державної або муніципальної інформації про видачу дозвільних документів, переоформлення, видачу дублікатів, анулювання документів дозвільного характеру для підприємств та організацій, що мають наміри працювати в конкретних економічних секторах або галузях шляхом «зарахування даних у публічні реєстри» або за процедурою «One-stop shop» [5].

У рамках проектів проаналізовані основні юридичні ризики в питаннях вирішення спорів, захисту даних, відповідальності, гарантій рівня обслуговування електронних послуг тощо. Учасниками проектів здійснено аналіз суспільних інфраструктур електронної ідентифікації для довірчих послуг у кожній країні-члені ЄС, проаналізовані правові норми, ключові поняття, а також процедури покладання на фізичних і юридичних осіб правових повноважень із використання електронних засобів, у тому числі електронного підпису.

Аналіз використання електронних підписів у різних сферах суспільних відносин країн-членів ЄС поряд із позитивним досвідом зафіксував і достатньо протиріч і недоліків. Це стосується передусім недовіри громадян до електронних операцій на внутрішньому ринку ЄС, електронних підписів, електронних довірчих послуг, процедур взаємного визнання електронної ідентифікації та електронної аутентифікації, а також недопустимого рівня кіберзлочинності.

За результатами проектів STORK планується здійснити порівняльний аналіз і систематизацію нормативних розбіжностей між чинними наці-

ональними законодавствами країн-членів ЄС і Регламентом, проблеми будуть вирішуватися шляхом пошуку та внесення відповідних правових норм у національні законодавства законотворчим органом кожної з країн-учасниць у кожному конкретному випадку.

Проект STORK – це елемент модернізації правової й технічної нормативної бази, що сприятиме регулюванню використання країнами-членами ЄС електронних довірчих послуг та електронних підписів. Загалом проект мав на меті підвищити ефективність співпраці державного й приватного секторів на національному та загальноєвропейському рівнях, спростити адміністративні формальності, забезпечити спрощений онлайн доступ до публічних транскордонних електронних довірчих послуг через кордони ЄС у захищеному й безпечному інформаційно-технологічному просторі. Уважалося, що реалізація проекту збільшить інтероперабельність електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг у рамках кордонів європейських держав, а також забезпечить електронну аутентифікацію фізичних осіб із повноваженнями, що дозволяють представляти юридичних осіб.

Україна повною мірою орієнтується на Європейський ринок. Так, 5 жовтня 2017 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про електронні довірчі послуги», який розроблено на основі Регламенту (ЄС) № 910/2014 Європейського парламенту та Ради щодо електронної ідентифікації та трастових сервісів для електронних операцій на внутрішньому ринку та скасування Директиви 1999/93/ЄС, а набрання чинності цим Законом відбулося 7 листопада 2018 року. Майже рік законодавці надали профільним органам держави на оновлення й запровадження нової нормативної бази, що регламентуватиме сферу електронних довірчих послуг. Однак сьогодні лише частина нормативних актів знаходяться в стадії проектування. Це створює певні юридичні

ризиками, які можуть стати перешкодою широкому запровадженню електронних довірчих сервісів у тому числі й у транскордонному режимі.

Для України важливим є вивчення та аналіз можливостей використання Європейського досвіду з метою створення необхідного правового забезпечення надання безпечних електронних послуг, а саме: електронної ідентифікації та аутентифікації, електронного підпису, електронних печаток і міток часу, електронних документів, послуг електронної доставки й перевірки справжності веб-сайту в транскордонному режимі [6].

Висновки. Нині фактично ЄС наполегливо та поступово здійснює покращення чинного законодавства з метою впорядкування і приведення національних нормативних баз до єдиного типового формату з урахуванням особливостей національних юрисдикцій. У країнах-членах ЄС формуються тестові переліки національних і транскордонних електронних довірчих послуг та електронних підписів, що генеруються органами державної влади та місцевого самоврядування й користуються попитом, довірою й популярністю в населення.

Незважаючи на те що українська законодавча система, яка регулює юридичну й технічну сфери застосування електронних підписів і довірчих послуг, є досить насиченою нормативними актами, і досі в Україні відсутня детальна правова регуляція, що відповідає вимогам нового Закону України «Про електронні довірчі послуги».

Отже, сьогодні в Україні існує нагальна потреба державної систематизації електронних довірчих послуг, які надають органи державної влади й органи місцевого самоврядування, а також концентрації вказаних електронних послуг на державному єдиному порталі та розроблення їх відповідного нормативно-правового забезпечення, що в подальшому сприятиме швидкій і надійній інтеграції національних та іноземних електронних довірчих послуг у транскордонному режимі.

Список літератури:

1. REGULATION (EU) № 910/2014 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 23 July 2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC. The European Parliament. 2014. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1527856717659&uri=CELEX:32014R0910> (дата звернення: 15.05.2018).
2. STORK project. European Commission. URL: <https://www.eid-stork.eu/> (дата звернення: 09.06.2014).
3. Михалюк Н.Ю. Транскордонне співробітництво ЄС в рамках реалізації проектів STORK та STORK 2.0. Інф. забезпеч. транскордонного співробіт. України: матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (Луцьк, 14–15 травня 2013 р.). Луцьк: Вежа, 2013. С. 246–252.
4. Горбенко І.Д. Проблеми, протиріччя та шляхи інтеграції України в міжнародний та європейський електронний простір транскордонних довірчих послуг. Безпека інф. в інф.-телеком. системах: матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26–28 травня 2015 р.). Київ: ДССЗЗІ, 2015. С. 128–129.
5. Goncharova Yu.V., Yeriomenko A.A. SToRK – promising project of European transnational electronic identification. Kharkiv: Radio Electronics Sci. Journ. № 3. 2014. P. 275–280.
6. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2155-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 12.11.2018).

**ТРАНСГРАНИЧНАЯ ИДЕНТИФИКАЦИЯ ФИЗИЧЕСКИХ И ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ
КАК ЭЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ ДОВЕРИТЕЛЬНЫХ
УСЛУГ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ**

В статье проанализированы практические меры, которые принимает Европейский Союз с целью урегулирования правоотношений в области электронной подписи и электронных доверительных услуг. Исследованы результаты проектов серии STORK с учетом проблем, которые возникают в украинском законодательстве со вступлением в силу Закона Украины «Об электронных доверительных услугах».

Ключевые слова: *электронная идентификация, электронная подпись, электронные доверительные услуги, трансграничный режим.*

**CROSS-BORDER IDENTIFICATION OF PHYSICIAN AND LEGAL ENTITIES,
AS AN ELEMENT OF THE LEGAL REGULATION OF ELECTRONIC TRUST
SERVICES IN THE EUROPEAN UNION**

The article is devoted to analysis the practical measures taken by the European Union to resolve the legal relationship in the area of electronic signature and electronic trust services. The results of the STORK series projects have been researched, taking into account the problems that arise in the Ukrainian legislation with the entry into force of the Law of Ukraine “On Electronic Trust Services”.

Key words: *electronic identification, electronic signature, electronic trust services, cross-border mode.*